

Per a Fabra, quan escrivia el prefaci del DGLC (1932), «general» volia dir «literari», en el sentit que el diccionari serviria, deia, per al «millorament de la llengua escrita i la seva difusió entre la massa parlant catalana». Raó per la qual no hi havia dialectalismes que un escriptor no hagués elevat, afegia, «a la categoria de mot literari». Així, els mots que hi figuraven eren els que l'ús literari havia consagrat arreu del territori, i el conjunt d'aquests mots venia a ser el lèxic comú. Ara, al costat d'aquestes paraules, el DGLC també consignava, encara segons Fabra, «mots tècnics de formació grecollatina, mots internacionals d'un ben petit interès lexicogràfic, però que cal que s'integrin en un diccionari normatiu perquè interessa indubtablement a molts la coneixença de llur forma catalana». El conjunt d'aquestes altres paraules venia a ser el lèxic especialitzat.

Lèxic comú i lèxic especialitzat formen, doncs, el tresor lèxic del DGLC. Si el lèxic comú té una limitació explícita, que els seus mots hauran d'haver estat consagrats per l'ús literari, el lèxic especialitzat en té una d'implícita, més difícil de fixar en la pràctica i d'entrada potser paradoxal: que els seus mots no haurien de ser massa especialitzats, sinó que haurien d'interessar «a molts». Tal com el lèxic comú refusa allò que és només d'una part del domini, el restringit, perquè no és comú, així mateix el lèxic especialitzat refusa allò que és només d'un petit nombre d'especialistes, que és d'ús restringit àdhuc entre ells, perquè no sembla que hagi d'interessar «a molts» —als usuaris del diccionari.

De manera, doncs, que el lèxic especialitzat que té cabuda en el diccionari en certa manera és també comú, d'acord amb aquesta lògica. O bé és el lèxic especialitzat que forma part de la llengua comuna, per dir-ho com ho deia Riba en el prefaci de la segona edició (1954) del mateix DGLC. En aquest prefaci, Riba parlava d'«escriptors i homes de ciència i massa de parlants en general». Raonablement és possible d'inferir que el lèxic de la llengua comuna és el que escriptors i homes de ciència hi aporten i els parlants fan servir, normativament, en la llengua escrita i en els usos formals de la llengua oral.

De la llengua literària i la llengua comuna, la Secció Filològica ha passat a la llengua estàndard (Badia, 1992), entesa com a dialecte comú, el de «tota la comunitat lingüística en conjunt» (Marí,

1992, p. 86), com a «varietat lingüística» (DIEC, *ad uoc.*) «en què es tendeix a eliminar al màxim les diferències dialectals i que utilitzen normalment, en els diversos registres i nivells, els membres d'una comunitat». El concepte d'estàndard correspon a una visió més funcional, menys estàtica, de la llengua i del seu lèxic; a més de ser el resultat de la història —de la tradició literària i científica—, la llengua és també «una producció social contínuament en ús, protagonitzada per tota la comunitat lingüística en conjunt» (Marí, 1992, p. 86-87). Aquesta concepció és imparable perquè és solidària de l'auge contemporani dels mitjans de comunicació, l'incessant soroll dels quals, en periòdics, ràdios, televisions i ordinadors, és una característica indefugible de la societat postmoderna.

Pel que fa en concret al lèxic, la pressió d'aquests mitjans és constant i es manifesta arreu. Un diccionari general i normatiu ha de proveir-se d'observatoris que li permetin de considerar els canvis constants, les introduccions de neologismes i de noves accepcions. Però un diccionari d'aquesta mena és més un museu que una galeria, més el fons d'una biblioteca que l'aparador d'una llibreria. Així com no totes les pintures ni tots els llibres arriben als museus i a les biblioteques més generals, que són referència i norma, no tots els mots ni totes les accepcions que es forgen o apareixen han d'anar a parar a un diccionari general i normatiu, que no reflecteix l'ús, sinó que més aviat certifica i consagra el bon ús.

De manera que, tot i que el concepte de llengua estàndard hagi succeït al de llengua comuna i a l'anterior de llengua literària, de fet un diccionari general i normatiu el que ineludiblement ha de contenir és el tresor lèxic tradicional i allò que vagi incorporant dels usos correctes d'escriptors i homes de ciència. Però ha d'observar i controlar els usos procedents de totes les formes actuals de la comunicació i, evidentment, de les diferents ciències, disciplines i tècniques, perquè tant els uns com els altres constitueixen la font més freqüent, avui en dia, d'innovacions lèxiques, formals o semàntiques, que és lògic que exerceixin pressió, en principi només per la força de l'ús, sobre el tresor lèxic consolidat.

A hores d'ara, el tresor lèxic del català —general i normatiu, en l'ús formal de la llengua oral i en la llengua escrita— és el consagrat, després del DGLC, pel DIEC. I aquest tresor comú, que conté, és clar, el lèxic comú, quina part té de lèxic d'especialitat?

En el DIEC hi ha 67.000 articles i 128.000 accepcions; en 43.000 articles trobem accepcions especialitzades, i aquestes accepcions sumen 77.000. O sigui, tot plegat, que el lèxic d'especialitat representa entre el 60 % i el 65 % del total d'articles i accepcions del diccionari.

Aquest repartiment, ens ha de semblar normal? A finals de 1998 les Oficines Lexicogràfiques van calcular la proporció en el DIEC entre les diverses àrees temàtiques. Es tractava d'un estudi intern, quantitatiu, que responia a la preocupació de la Comissió de Lexicografia que no hi hagués àrees temàtiques ni sobre- ni infrarepresentades. Per arribar a tenir una idea aproximada, doncs, del pes proporcional de cada àrea van comparar el total d'articles que tenia en el DIEC amb el total de la mateixa àrea en tres altres diccionaris: el DRAE, el *Petit Robert* i l'*Hiperdiccionari*. Es tracta d'un estudi només indicatiu, no valoratiu, però algunes dades —que m'ha facilitat, diligentment i amable, Carolina Santamaria— poden resultar simptomàtiques, i,

en conjunt, palesa que els diccionaris catalans superen de molt l'espanyol i el francès en la incorporació de lèxic especialitzat.

El DIEC presenta en pràcticament totes les àrees valors molt alts; d'una manera excepcional, en algunes, valors fins per damunt dels de l'*Hiperdiccionari* (així en biblioteconomia: 291 contra 182, respectivament). Crida l'atenció que, mentre els diccionaris catalans es mostren amatents a la incorporació d'àrees recents, com ara l'ecologia (280 en el DIEC, 319 en l'*Hiperdiccionari*, contra 14 i 26 en el DRAE i el *Petit Robert*) o com les telecomunicacions (239 en el DIEC, i fins a 482 en l'*Hiperdiccionari*, contra 8 en el *Petit Robert* i 30 en el DRAE), el diccionari francès presenti, en canvi, 811 articles d'esports que no solament superen els 654 del DIEC, sinó àdhuc els 764 de l'*Hiperdiccionari* i, encara, 867 articles de filosofia contra 627 del DIEC.

No fóra del cas treure de tot plegat grans conseqüències. Entre d'altres coses, perquè són pocs els diccionaris comparats i perquè l'estudi només volia ajudar a anivellar les àrees, proporcionalment, en el DIEC. Ara, per comparació amb la mitjana dels altres tres diccionaris, sí que és clara la tendència del DIEC a la incorporació de terminologia i especialment la de les àrees de més actualitat. En aquest sentit, supera el DGLC, que ja era, de tota manera, un diccionari orientat, però força més irregularment, cap al lèxic d'especialitat, mentre que la situació en el *Petit Robert* o en el DRAE sembla, tot i que no en pugui adduir exactament els percentatges, decantar-se més de la banda del lèxic comú o del lèxic d'especialitats més consolidat i necessari, més proper al comú.

No solament hi ha més lèxic especialitzat, en el DIEC. Antoni M. Badia (1992) ha assenyalat «el pes que hi tenen les definicions científiques», en la línia sempre del DGLC, cosa que ha il·lustrat amb un exemple que em sembla força aclaridor i que també he sentit adduir, alguna vegada, a Joaquim Rafel, el de l'accepció botànica del mot «calze»: «verticil extern del periant d'una flor, generalment herbaci», definició una mica més explícita que «verticil periantal extern, generalment herbaci», que és la que l'havia precedida en el DGLC. Aquesta accepció botànica de «calze» la tenen també l'espanyol «cáliz», el francès «calice» i l'italià «calice» —per limitar la mostra a tres llengües romàniques—. El DRAE, que coincideix d'entrada amb el DIEC («verticilo externo de las flores completas»), després s'aparta de la precisió del català («generalment herbaci») per indicar, aproximativament, «casi siempre formado por hojas verdosas y más a menudo recias». Menys tècnic, però més entenedor que «verticil extern», deu ser «involucro esterno del fiore», que diu *Il nuovo Zingarelli*, i «enveloppe extérieur de la fleur», que diu semblantment el *Petit Robert*. També s'entén més el que afegeixen l'un («costituito da sepalii liberi o soldati tra loro») i l'altre («qui, le plus souvent, recouvre la base de la corolle», i, amb dos exemples, «*Calice d'une seule pièce* (monosépale), à *sépales soudés* (gamosépale)»). La definició no és tan precisa, però suposa un lector més comú, també perquè no l'obliga, com potser el DIEC, a consultar «verticil» i «periant».

La situació del català, del DGLC al DIEC, és haver de demostrar, amb la contundència de la inclusió de lèxic especialitzat i terminologia, que està al dia, que en català es poden dir tant les novetats de la ciència com tot allò específic de les disciplines més noves. En totes les llengües és

delicada, la frontera entre lèxic general i terminologia (Cabré, 1992, p. 206 i s.), però més en el diccionari d'una llengua petita, que hagi estat minoritzada en el seu propi territori i que hagi de deixar constantment clar que, tot i ser la llengua d'uns parlants que pertanyen a un estat que té una altra llengua oficial, ella és tan capaç com qualsevol altra llengua de cultura de dir totes les coses, fins les més tècniques i més recents. Una llengua de cultura, universalment reconeguda com a tal, no ha de demostrar en el diccionari que un seu físic o un seu arquitecte o un seu comunicòleg estan en condicions d'usar-la per parlar, cada un d'ells, de la seva especialitat o disciplina. Els diccionaris d'una d'aquestes llengües poden ser més lexicogràfics: mostrar el lèxic consolidat —el general, tant comú com d'especialitat— i il·lustrar els seus bons usos. Poden fixar més arbitràriament, sense jugar-s'hi el prestigi, la frontera més enllà de la qual els mots ja pertanyen a la terminologia. Les llengües petites no solament poden generar, com el català, una activitat terminològica remarcable —anostrament constant de neologismes, lèxics d'especialitat, etc.—, sinó que la terminologia té tendència a colonitzar l'espai del lèxic general, en els diccionaris, i les definicions sovint hi resulten més tècniques, menys a l'abast del profà.

D'altra banda, la idea que el futur del català com a llengua de cultura rau en la seva capacitat de vehicular la comunicació i la recerca científica, és tan antiga com l'Institut d'Estudis Catalans, que és la institució que n'elabora el diccionari normatiu i formada per savis i especialistes de pràcticament totes les matèries acadèmiques i disciplines científiques. En l'Institut, la Secció de Ciències i la Secció Filològica neixen el mateix any 1911, i en la de Ciències es concentra l'ambició última del projecte cultural nacionalista que havia situat l'Institut en el seu centre: l'ambició que el català fos no solament instrument de la recuperació de la cultura catalana, ni únicament la llengua de la seva literatura, de la seva filologia, sinó també la llengua de l'ensenyament, del conreu i de la investigació de totes les disciplines científiques (Miralles, 1999, p. 49-50). Entre els intel·lectuals aquesta ambició era compartida (Montoliu, 1912) i dins de l'Institut es traduí des del començament en la col·laboració entre les altres seccions i la Filològica, entre els científics i els filòlegs. Els científics es van acostumar així a percebre el diccionari de l'Institut també com a repertori normatiu, necessari i útil, dels termes més bàsics de cada especialitat.

La situació del català des de 1907 fins avui mateix, constantment havent de demostrar que és capaç de tot el que una altra llengua de cultura no cal que demostrï, i la responsabilitat normativa d'una institució com l'Institut d'Estudis Catalans, de totes les seves seccions, són factors decisius en la tradició lexicogràfica catalana d'aquest segle, cabdals a l'hora de mirar de comprendre les relacions entre lèxic comú i lèxic d'especialitat, entre lèxic general i terminologia en el DIEC.

Algunes referències

DGLC 1932 = FABRA, Pompeu. *Diccionari general de la llengua catalana*. 2a edició. Barcelona, 1954.

DIEC = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona. Palma de Mallorca, València, 1995.

DRAE = REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. *Diccionario de la lengua española*, 21a edició. Madrid, 1992.

Hiperdiccionari = *Hiperdiccionari Català-Castellà-Anglès*, CD-ROM: versió 1.0. Barcelona, 1993.

Petit Robert = *Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*. París, 1988.

Il nuovo Zingarelli = NICOLA ZINGARELLI. *Vocabolario della lingua italiana*, 11a edició. Bolonya, 1984.

BADIA, A. M. «Introducció» del DIEC. 1995.

CABRÉ, M. T. *La terminologia*. Barcelona, 1992.

FABRA, P. «Prefaci» del DGLC. 1932.

MARÍ, I. *Un horitzó per a la llengua*. Barcelona. 1992.

MIRALLES, C. «El Institut d'Estudis Catalans». *Arbor*, núm. 641 (1999), p. 47 i s.

MONTOLIU, M. de. «L'esperit científic i la literatura». A: *Estudis de literatura catalana*. Barcelona, 1912.

RIBA, C. «Prefaci» de la 2a edició del DGLC. 1954.